

प्रधानमन्त्री जंगबहादुर राणाका समयको नेपाल-भोट युद्धका ऐतिहासिक सामग्री

(गताङ्कको बाँकी)

१४ श्री प्राश्मनिष्टरका हजुरमा कर्णेल डिल्लिसिंह वश्यात. षजांचि सिद्धिमानसि राजमण्डारिहरूले लेषि चह्लाई पठायाको जिल्लै पर्सा जिल्लै वारा, जिल्लै सर्लाही तप्पा रौतहट जिल्लै महुतरि जिल्ला ५का विगहट्टिको दक्षत वमोजिम माल विर्ताको फाट. लगाई तेरिजका फर्द उबारि. चह्लाई पठायाको छः नजर भै जाहेर होला. त्यो चावल हेटौडामा आई पुग्या र. नपुग्या हजुरबाठ तजबीज गरि बकस्या जाला. हेटौडाको चावल भिफेदि पुग्याउनालाई गाडा चलन्या वाटो भस्यासम्म बनाउन लाया बढिया होला भनि कपतान महारुद्र षतूलाई २३ फेरा लेषि पठाया. हजुरमा पनि अर्जि लेषि चह्लाई पठायाको हो. माहा रुद्र षतूले पनि नेपालतिर अर्जि चह्लाई. भन्या र लेषन्या मानिस झिकाउन नसकन्या अल्लै अलिकति. भदैया चावल सिरमा बोकि लैजादा कति. कतिको चावल आयो भनि झिजोमान्या चावल भन्याः मानिस पनि ७५८ जना. देषि. न बढता छैन. भनि दारोगा देवलले सुनायो. लेषन्या मानिस. भन्या मानिस. नहुदा. रैतिहरू ५१६ दिनसम्म हेटौडामा वस्नु पर्दा रैतिहरू साह्रै दिक् दारि छन् आफनु रस बोकि लग्याको आघाताहिवसि षान्छन् भनि तारासुवाले पनि भन्यो. यस्तो भयापछि काम वरवाद हुन लाग्योः हिउदो मैल्लामा हेटौडाका चावल अक्षसम्म पिपा षलासिले वोकन न आउदा यो पनि बडो आश्चर्य लाग्यो. हेटौडाका टोरि छाला सबै माटो अंगयो. यो चावल पनि तस्तै होला भनि टीपि राषि

कराउछु. अवर आषाले पनि देषि सकनु. तिमिहरूले हेटौडामात्री पुग्याउ. बोकाउन्या र नवोकाउन्या पछि थाहा होला भनि मजि भयाको हो. भदैया चावलको ता यो दसा निसरिहनको चावलको क्या दसा हुन्या हो. षर्षामा फीजले चावल वोकनु आउला. फीजको वरवाद होला कि भन्या जस्तो लाग्छ. हामी नेपालबाट आउदा मकवानपुर दर्दरा पाउस् सुनाचुरि सुपिंग संग्रामतार. इनै डांडा अगलवगलका रैतिहरूले वाटो बनाउनलाई काढा आपना. नून र झारालि काम गर्नु. लाग्याको थियो र उसै वेलामा हामि पुग्यौ र चिसापानिका हाकिमले जस हिउद लाग्योः पुल बनाउन र वाटो बनाउन बस्यादि टंटा लाउन्या. येक मुठी कैहै षानु पाउदैन. सबै झाराको माति हामीलाई टंटा गर्नु अल्लै तिमिहरू नकराउ. अघिपछिका जस्तो वेला छैन. यो वाटोमा गाडा चलन्या गरि बनाउन पर्न्या छ. तिमिहरूलाई श्री ५ सर्कारबाट निगाहा रहन्या छ अल्लै रागा. षान्यालाई रागा षसि षान्यालाई पसि हामिहरू मध्येस पुग्या वितिकै पठाई दिउला अल्लै १ फेरा तिमिहरूले गोहार दियो. तिमिहरूले वारवार गोहार दिनु पर्दैन. श्री ५ सर्कारमा भिति गरि तिमिहरूको ज्यालाको वन्दोवस्त गरि दिउला. तिमिहरू हडबडाउनु पर्दैन भन्दा पेटको याद गरि दिया ज्यूले काम गर्नालाई हामि हाजिर छु भनि राजि भै रह्याको थियो. वरेवा पुग्या वितिकै सतार रागा २ षसि ४ चावल मना ५ नून तेल षुअनि सबै पठाई दिजा राजा पनि भयाको थियो. वाटो

बनाउनलाई पनि श्री ५ सर्कारबाट निकासामै आयो गाडा टट्टु बयलको मजरि. को पनि निकासामै आयो बाटो बनाउन लाउनु. लाउनलाई पनि रूपैया पठाइदियाको थियो. उमादार हुंदा सिपाहि पनि पठाई दियाको थियो. र रूपैया पनि फिर्तामै आयो. जाहाका मानिसलाई अरु काम लाउनु पर्नछ ताहाको मानिसलाई अरु काममा नलाउनु भनि दखत आयो भनि कप्तान महारुद्र षतृ. ले चिठि लेखि पठाया. पथरका बाटो बनाउनलाई मध्येसियाको पहुचै नपुगन्या जानु पनि मनसुवा नगर्न्या जवरदस्ति गरि पठाउ भन्या १ जना परवतियाले काम गन्याको मा १० जना मध्येस्या लागन्या त्यो पनि काम तफाट हुन्या १ जनालाई ज्यालादि सग्न्यामा १० जनालाई दिनु पर्न्या धेरै रूपिया लागन्या जो मजि

लेखवठ रसदको

असामि	अवादि वीगहा	रूपिया
प्रगना सर्लाहि गैह -	३५०५४।।४।।१।।	४५१९७।२२
माल -	३४०९५।।३।।३।।	दर १। ४२६२०।।१२
घर वारिकम्सरहि बैरानी		
जुमिन मोमयाको १० सालस		
म्म	३३९ दर ३	१०१७
वित्ति गैह	६२०९.१	दर ३ १५६०।।
<u>तप्पारौटहट</u>	<u>४४४७०९३।।३ - ६७४८५।।३।।२</u>	
माल	३७६७१६४।।३।।	दर १। ४७०८९९.१।।२
घरवारिराईसिजाजी	१८०।।३९।।१	दर ३ ५४२-।
वित्ति गैह	६६१८।३।।	दर ३ १९८५४।।-।।
<u>जिल्लैवारा</u>	<u>४९९६८।।४।।३।। - ७८३०१।।</u>	
माल	४१८६८९२।।४।।	दर १। ५४०००
वित्ति गैह	८१००।१।।४	दर ३ ३४३०१।।
<u>जिल्लै पसा</u>	<u>२४३५६९४।।३ - ४१६३७।।-१</u>	
माल	१७९६०।।४।।२	दर १। २२४५०।।-१।१
वित्ति गैह	६३९५।।४।।१	दर ३ १९१८७३।।
<u>जिल्लै महुतरिको</u>		
वित्ति गैह	२३४१५।।४६४ - ७०२४७।।।।।	
	१७७२६५।।१	३०२८७०।।११

पौष वदि ६ रोज

श्री प्राईममिनिष्टरका हजुरमा कप्तान महारुद्र षतृबाट लेखि चह्लाई पठायाको चाबल भन्या मानिस कम हुनाले चाबल भर्नालाई ढाकि सकनलाई पनि मुस्किल भयो. भन्याका चाबल ढोक्र्या माहालनर ढोक्राका मुष सिउनलाई पनि मान्छे पुगेन. लेषन्या मानिस पुगेन भनि अघि हजुरमा अजि लेखिचह्लाई पठायाको हो जाहेर भयो हो. हजुरबाट पठाई बक्सनु भयाको मुषिया १ नौसिदा ५ आई पुग्यो. काजिबाट मुषिया नौसिदा ५ मात्र आई पुग्यो अरु आयाका छैनन् येति लेषन्या मानिसले लेषनाको काम पनि ढाकन सकेन वाकि म पनि कातिक मैह्ला देषि हेटौडा झन्याथ्या. श्रीलको जरोले वेक्रम गन्यो लेषन्या भन्या भारि हालन्या. ठाउमा नहेरि नहुन्या मलाई भन्या वेथाले साह्रै दवायो: केहि देव संयोगले वितबल पन्यो भन्या सर्कारको काम विग्रला भनि विरि चह्लाई पठायाको हो ।

ताहापछि प्राईममिनिष्टरबाट काजि डिल्लिसिह बश्यात् षजांचि सिद्धिमानसि राजमडारिलाई लेषिगयाको मध्येसबाट आयाका चाबल वोकनालाई गाडा, वयल हाति घोडाको डाक राषि भिफेदिमम्म ल्याउन भनि तिमिहरूलाई अह्लाई पठायाको हो मसिर मैह्ला त भयो. केहि चाबल हेटौडासम्म मात्र आयाको छ भन्या समाचार आयो. ति चाबल भिफेदि कैहै आउछ अहां कैहै वोकाउनु. क्या अर्थले चाबल वोकाउनमा ढिल गन्यो. चाडो तनमन गरि घोडा वयलले वोकाई चाबल भिफेदिमा आई पुगन्या काम गरि पठाइ देउ पिपाहरू पठायाको छ. पिपाहरूले भिफेदि देषि वढी मात्र वोकन्या छन्. गाडा वयललाई मजुरि ३७। हजार रूपैया पठायाको क्यागन्यो. अरु चाबल भिफेदी आई पुगेन ढिल गरि चाबल आई पुगेन. भन्या तिमिहरूले अपजश पाउला. तिमिहरूलाई जिल्ला जिल्लामा डुलि वाहार गर्नपठायाको होइन चाडो चाबल भिफेदिमा आईपुगन्या काम गर ११ साल मिति पौषवदि ६ रोज १ शुभम्-

पौष वदि ७ रोज ३

ताहापछि श्री प्राईममिनिष्टरबाट कर्णेल कृष्ण ध्वज

कुवर राणाजिलाई लेषि गयाको फौजलाई चाहिन्या गोला गीराफ गोलि गैह्र वर्ष जाना मजि भै आया वमोजिम तयार गन्याको जुट्टु पगनपुग थपनु पन्या काम गहना मन्था र आहालाई वरन्या ठाउको तजत्रीज गर्दा सिवानाको पनि नगोव चैत्रमैहासम्ममा जुमला जान्यलाई हिउले रोहन पनि नसकन्या. होचो येकै नाघना भयाको रसदलाई पनि जाहा वझा वाजुरा डोटि गैह्र जगावाट ल्याउनालाई पनि सजिलो जगा हुनाले गलफातु चु गाउमा डेराषलंगा लस्कर राषी पल्टनलाई तारा हान. सघाउन. सिकाउन लाग्याका छन्. गमगढिवाट र ठुनाठुला र नाघना पछन्. गमगढिमा जान्या काम गर भनि मजि हुन्छ. तापनि जाहा वस भनि मजि हुन्छ तापनि जो मजि भनि लेष्याका कुरालाई तिमिले तजत्रिज गरि गलफातु चु मन्थाको गंगामा लस्कर राषन्या काम बढिया भयेछ. बैसाषमा लस्कर लि तिमिहरूले ताक लाषार जानु पर्न्या छ. जाहावाट हाम्रो मजि आउन्या बितिकै जान्या काम गर्नु. रसद वोकाया चौडि घोडा. भेडा च्यांग्रा षसि लुलु गदाहाको मोलदि. षरिद गर्नु. ज्यालामजुरिको बन्दोवस्त गरिराषनु. चैत्र बैसाषमा रसद वोकाउनु पर्न्या छ. उस वेलालाई हकत हुन नपावस्. रसद वोकाउन्या काम गर्नु. राजा रजौटाहरू जो छन्. मन्थालाई आफुले ल्यायाको मानिसलाई षानु. आफै पुन्याउला मन्था जाति छन् उनलाई साथमा लैजानु. आफुसंगका मानिसलाई रसद पुन्याउला भन सक्तीन. हामिर जान्छौ मनि आउन्यालाई गौडा कुह्लि वस भनि गौडामा राषन्या काम गर्नु. आफना फौजलाई डेढ वर्षसम्म पुगन्या रसद षर्ष जाना स्मेन जो चाहिन्या. येतावाट उदि गया वमोजिम तयार गरिराषनु. काम पन्याका वषतमा हकत हुा नपाउन्या गरि काम गर्नु तिमि जान्यै छु पल्टन षालि १ पनि नराषनु. गोर्षालि सिपाहिमा भर्ना गर्नु. हाम्रा येत तर्फका रैतिहरूले भोटतर्फ गै रुपियाले नुन षरिद गरि ल्याउछन् मन्था ल्याउनु दिनु. अन्न गैह्र भोट. तर्फ लगी नुन ल्याउन नदिनु. हाम्रा हुमला कुन्ह जान्या. ज्वादारलाई वेवार कुरामा ११२ चिठि आवतजावत भयाको रह्या छन् र ताकला षारिहरूले लेषको भोटे अक्षरको चिठि ताहा. च्हाई पठायाको छ भनि लेष्याका

कुरालाई सो चिठिको उत्रा. निज ताकलाषारका डेवालाई तेरा भाका गरि लेषन्या मसौदा १ ज्मा कागज २ हालि. पठायाको छ. सो मसौदा वमोजिम लेषि पठाउन्या काम गर्नु श्री जंगी काज चलजीसम्म मिलाई कभ्याडर कर्णेल मन्था षिताप मयो आफुले लेषदा. पनी कभ्याडर कर्णेल. मनि लेषनु. आफुलाई अरूले लेषतापनि येहि वेहोरा लेषनु मनि उदि दिन्या काम गर. सिवानामाथि मिचि कहि ज्यूलिन्या कहि वेपारमा षल्वल् पान्यो. तिमिहरूका भोट तर्फवाट हामिलाई मयो. येस कुरा ह्लासावाट ठाउठाउको सिवानालाई बन्दोवरत नहुज्याल. हाम्रा मुलुकका वेपारि महाजन कसैलाई पठाउदन. जब ह्लासावाट यौटा षका बन्दोवरत होला. लेखपढ गरि दुई तिरका रैति प्रजालाई सुप हुन्या बन्दोवस्त होला ह्लासावाट येस्कुराको बन्दोवस्त भएन. जो पर्ला. सो वेहोरौला. मनि ताकलाषारको डेवालाई भोटचा अक्षरको चिठिको जवाफ येस वेहोराको लेषनु शुभम् ।

श्री प्राइममिनिष्टरवाट कप्तान वर्फानिसि वरन्यात् को लेषियाको भुचु मन्थाका नजा घरमा रसद राषनालाई र साह्रै हिवारिको जगाघर चिसो हुंदा हाल सिमकोटमा वन्याका जगेरा घरमा राष्याको छ. घर ववायापछि भुचुका जगेरा घरमा राषन्या काम गरौला. मान्या विस्तार सहित जो अथाका विस्तार लेषन्या काम बढिया गन्या छौ. गमगढिमा सबै लस्कर राषन सागुरो हुंदा र गलफावाट हुमला नजिक पर्न जांदा गलफा चु चु मन्थाका जगामा लस्कर राषन्या काम बैसाषमा लस्कर लि तिमि हुरुले ताकलाषार जानु पर्न्या छ. जाहावाट हाम्रो मजि आउन्या बितिकै. जान्या काम गर्नु. रसद वोकाया घोडा चौरि भेडा च्यांग्रा लुलुषसि. गदाहाको हाजिरि लेषि पठाउन्या काम बढिया गन्या छौ. इ षरिद गन्या काम नगर्नु. ज्याला मजुरिदि. रसद वोकाउन्या काम गर्नु. राजा रजौटाहरू जान्छौ मन्था लाई आफुले ल्यायाका मानिसलाई षान रसद आफुले पुन्याउला मन्था जाति छन् उनलाई साथमा लैजानु. आफुसंगका मानिसलाई रस पुन्याउनु मन्था सक्तीन. हामिर जान्छौ मन्था लाई नले- जानु. गौडा कुह्लि वस भनि गौडामा राषन्या काम गर्नु. आफना फौजलाई डेढ वर्षसम्म पुगन्या रसद र षर्षजाना

येतावाट उद्विगया वमोजिम तयार गरिराषनु. काम परियाका बषतमा कौनै कुराको हर्कत हुन नपावस्. पल्टनमा षालि १ पनि नराषनु. गोर्षालि सिमाहिमा भर्ना गर्नु. हाभा येसतर्फका मानिसले अनाज भोटतर्फ लगी नुन सतन र अनाज गैह्र भोटतर्फ लैजान कसलाई नदिनु. नुन हपियाले किन्यालाई किन दिनु. शुभम्-

पौष वदि = रोज ३

ताहापछि श्री प्राइममिनिष्टर. का हजुरमा कर्णेल षड्गवडादुर कुवर राणाजी. वाट लेखि चलाई पठायाको. म पनि मंसिरका ११ दिन जादा. धनकुटा आइपुग्या. जाहाको काम कुराका अर्थलाई वालुचु गोलामा रसद षजाना राषन्या घर बनाउनालाई काठ कटाउनु. भनि म नेपाल छदै जाहा कारिदाहरूले पनि बोसिकामि पठायाको रहेछ. आजकाल वालुङ्चुडमा हिउ पन्याको हुनाले बरिपरि नगीचमा काठ काटन नसकदा वालुचु देषि २ दिनको वाटो बढो काठ काट्याको रहेछ र म जाहा पुग्नी वालुचुडमा गै त्यो काटियाको काठ बोकाई षजाना रसद राषन्या घर पनि बनाउनु. जाहावाट चलान गरि पठायाको छ. जंगी असवाफ षजाना रसद गैह्र बुझि राषनु. भनि कपतान भिमल आलेलाई श्री गोरषदल पल्टन समेत दि: पठाउन्या काम गन्या मध्येसका रसद गैह्र षरिद गरि वीजैपुर अडामा जमा गरि जाहावाट आयाको लेफटेनलाई राषि रसदका भारि हालि बुझाई दिनु भनि काजि हेमदल थापालाई षटाउन्या काम गन्या. मुलुकको झारा उठाई रसदका भारि चलाउनालाई कपतानलाई षटाउन्या काम गर्दछु. पुष मन्हादेषि रसद पनि चलाउन्या काम गर्दछु. मेगजीनमा बनाउनु पर्न्या जंगी असवाफ षजानाहरू पनि चलाउन्या काम गर्दछु रसदहरू चल्यापछि वालुङ्चुड गोलामा ३।४ हजार रसद जमा मयापछि म पनि जाहावाट तयार मयाको जंगी असवाफ षजाना समेत पल्टन गैह्र साथमा ली वालुङ्चुड जाग्या काम गर्या छु. भोट तर्फको षैषवरका अर्थ र वालुङ्चुडका गौवाह्रलाई झिकाई पठायाको छ तिनहरूमा आइपुग्या पछि सोधपुछ गरि विति चलाई पठाउन्या काम गरुला शुभम्-

श्री प्राइममिनिष्टरका हजुरमा कपतान सताराम

षतूले चलाई पठायाको रमुवादेषि वाटो बनाउन थालि भरिसवय भौडा गरका सिढि भगारमा पनि जस्नामरहले हुंछ चाकरका बुद्धि बगंदले भेटायासम्म सषभर गरि भागुसम्म तयार गरि. अरू वाटामा जमादारले षषवज-राषि अलाई सिकाई हजुरमा हाजिर हुन आउंदा वाटामा आई जा मन्या दषषत पावा. ताहादेषि बढोका वाटामा येस्ता तरहले बनाउनु भनि देषाई सिकाई आइत वारका दिन हाजिर हुन आउला शुभम्-

पौष वदि ९ रोज ३

श्री प्राइममिनिष्टरवाट कप्तान महास्त्र षतूलाई लेषि गयाको रसदका चावल मन्या लेषन्या ढोक्राको मुष स्यु या मानिस पुगेनन्. मन्या विस्तारले षन्या काम बढिया गन्या छौ. मुषिया १ नौसिदा ५ जाहावाट गयाका र काजि डिल्लि सिंह वश्यातले पठाई दियाका स्मेत मुषिया स्मेत नौसिदा ५ पुग्या छन्. बढिया भयेछ. पौष वदि ७ रोज २ का दिन लेषन्या नौसिदा जना १० पठाई दियाका आई पुगेनन्. १५।२० नौसिदा. अरू पनि तजवीज गरि जाहावाट चाडै गरि पठाई दिन्या काम गरियेला. चावल मन्या मानिस का कुरालाई जमादार दुर्गा गिरिको पट्टी १ पठाई दियाको आई पुग्यो हो. तेति ले पुगेन मन्या फेरि पठाइ दिउंला. ताहाका रसदको हेरचाह र मानिस पुग्या नपुग्याको तजवीज गरि सबै कुराको वेवास्ता वाधिदेल. तिमिले चलाई पठायाका रसदका नमुनाका चावल पोका २ जाहा आई पुग्यो. २ पोका मध्ये येस पोकाका चावल भर्नु मन्या र येस पोकाका चावल नभर्नु. मन्या वेहोरा दुवै पोकाका पीठमा लेषि पठायाको छ. लेष्या वमोजिमका चावल मन्या काम गर्नु शुभम्-

पौष वदि १० रोज ६

तस्तै वखतमा चार वर्ग छतिमै जातलाई रासद पुन्याउनु मन्या विहोराको दषषत् मयाको स्वस्ति श्री मद्राजकुमार कुमारात्मज श्री प्राइममिनिष्टर यान कस्यां-डर इन चिफ जनरल जङ्गवहादुर कुवर राणाजी कस्यां-डर इन चिफ जनरल बम्बहादुर कुवर राणाजी कस्य पत्रम् -

आगे सहर काठमाडौंभर अम्बलका द्वाऱ्या प्रधान नाइक्या माहान्या संत महंत रकमि भला आदिम छोटा वडा जागिन्या ढाँक्या रैति पौनि पात चार वर्ष छतिस जात गह्रके यथोचित उप्रान्त अधि अघीका मुषतियार. का पालामा. साल वसाल झारा बेठ वेगारको टंटा लाग्दा दुनियादार, रैतिहरूले साह्रै दुष पाया. हाँमा बजीरी मुषतियारिमा दुनियादार, रैती.लाई दुषदिन्या काम वढिया छैन. जल्हे श्री ५ सर्कारका काम परि आउला. उस वेलामा आफु आफुले गन्या काम जो पर्ला सो गर्ला भनि सम्बत् १९०४ सालदेखि १९१० सालसम्म दुनिया-दार रैति गह्रलाई. झारावेठ वेगारको टंटा केहि लायाको थियेन. आज श्री दैवका इच्छाले उत्तर दिसातिर लडा-यिको कारणा हुन लाग्यो. तसर्थ फौजका भरमा रयत रयतका भरमा. फौज फौजले ब्यू दिनु पर्छ. रयतले १९११ सालका बालिमा. रसद पुऱ्याउनु पर्छ. तसनिमित्त तपसिल माफिकका दरवन्दि बमोजिम जौन अंन दिनामा तिमिहरूलाई सजिलो हुन्छ. येक घरको येक थोक अंन द्वाऱ्या प्रधान नाइक्याले आफना आफना गाउघर टोल टोलमा माहान्या कटुवाल लगाई हाक हलाई. तगेदा लगाई जमागरि आफना घरको स्मेत बोकाई आफु स्मेत गं चत्र मँहा देषी वढो टिखुन्या गोदाम घर दाषिल दाषिल गन्याका. अंनको तपसिलमा ठेकियाका दर भावले रूपैया र रसिद लिजानु जंगीकाज निमित्त लाग्याको रसदः आफु आफुलाई लेषियाका दरवन्दि. बमोजिमको अंन चत्र मँहा भरमा पुऱ्यायनी. पछि रसिद जाँचदा रसिद देषाउन सकेनी र जस अम्बल गाउका द्वारा प्रधान नाइक्या. तालुकको रसद आवैनः तेस द्वाऱ्या प्रधान नाइक्यालाई र नपुऱ्याउनालाई जंगी अंन बमोजिम जात अनुसारको सजाये होला-

तपसील

चार वर्ष छतिस जातले रैकर जिल्ला जफतिजगा कमाउन्या र
मठ सदावर्त गुठि तलव वितलव विर्ता वेष मर बट
फिकढार सर्वा
क माफ भयाको जग्गा. भौमयाउ मोहरिका म ना
चावल महंभुल.

का जगा ज्युनि षेट षर्च छाप रज वाधा घरवारि किपट्.
सुना विर्ता सेवा विर्ता चौघरि भन्या रैर कम गेह्रका
षेतपाषामा वसि कमाउन्या मोहियाको दरवन्दि - -

४३ मुनो देषी माथि षेत पाषा स्मेत कमाउन्या हल पाषा
कोदाल्या ज्यासुक भया पनि षेत मुरी १ को माना
३ दरले जति मुरि षेत कमायाको छ उति मुरि षेतको
हिसाव गरि पुऱ्याउनु- १

१ मुरि देषि ४२ मुरिसम्म षेत २ पाषो स्मेत कमाउन्या
भया पनि पाषो मात्री कमाउन्या भया पनि. हलघर १
के पाथि १६ पाषा घर १ के पाथि १२ को दाल्या घर
१ के पाथि ८ का दरले पुऱ्याउनु- २

रोपनिका हिसावले कमाउन्याको पाषो मात्री भया पनि
षेतका सरह रोपनी ११। का पाथि डेढ दरले जति
रोपनी छ उति रोपनीको हिसाव गरि पुऱ्याउनु- ३

पाषो कति न कमाउन्या षेत मात्री कमाउन्याले षेत
मुरि १ को माना ३ का दरले जति मुरि षेत कमायाको
छ उति मुरि षेतको हिसाव गरि पुऱ्याउनु- ४

षेत पाषो कमायाको पनि छैन विर्ता वेषफिकढार पनि
पनि छैन अरु थोक रोजी वन्द वेपार गरिषान्या. घर १
के पाथि ८ का दरले पुऱ्याउनु- ५

विर्ता तलव सर्वाक माफ भयाको र सुना विर्ता सेवा
विर्ता वेष मरबट् फिकढार माना चावल मठरजवाधा
जग्गाको दरवन्दी -

आफनु जगा आफुले कमायाको भन्या षेत कमाउन्याको
माथि लेषियाका दरवन्दि बमोजिम मुलुक सरह पुऱ्याउनु.
विर्ता षेतका आम्दानी षान्याले षेत मुरि १ को माना
चार४का दरले जति मुरि षेत ठहर्छ उति षेतको हिसाव
गरि पुऱ्याउनु- ६

पाषा जगाको पैदावार आम्दानी षान्याले रूपैया १ को
माना ४ का दरले जति रूपैया पैदाको जगा छ उति
रूपैयाको हिसाव गरि पुऱ्याउनु- ७

(क्रमशः)